

СДРУЖЕНИЕ
С НЕСТОПАНСКА ЦЕЛ

NON PROFIT
ASSOCIATION

RAZGRAD

KIRKLAR SOFRASINDAN İRFAN SOHBETLERİ

2016

Hacı Bektaş'ı Rum'da Karşıllayan Fatma Bacı Alevi-Bektaşilikte Kadıncık Ana'nın Rehberliği

Prof. Dr. Ahmet Taşğın⁹¹

Özet

Bu yazı, Alevilik öğretisi içerisinde kadın konusunu ele almakta ve bu konunun örnek kişisi olarak da Velayetnamelerde adı geçen Fatma Bacı'yı değerlendirmektedir. Fatma Bacı, Hacı Bektaş etrafındaki şahıs kadrosu içerisinde yer alan önemli kişilerden birisidir. Birden fazla Velayetnamede Fatma Bacı anılmaktadır. Böylece Fatma Bacı, Türkistan ve Horasan'dan yolculuğunun son menzili olan Rum'da karşılayan kişidir. Sadece Hacı Bektaş'ı karşılamakla kalmaz aynı zamanda onu Rum Erenlerine de takdim eder.

Alevi Bektaşî irfanı kadını "er" olarak tanımlamaktadır. Buna göre kadın bir bütünün eşit bir parçası olarak değerlendirilmektedir. İnsan, Âdem ve Havva adıyla iki ayrı cinsiyette yaratılırken ortak bir nefisten var kılınmaktadır. Burada birinin diğerine eş olarak adlandırılması, erkekten yana veya onun öncelediği anlamına gelmektedir. Yine aynı şekilde Cemal ve Celal konusu da buradan artırılmıştır. Bunun için kadın, Cemal'e işaret eder ki Allah'ın adlarından birisidir. Celal ve Cemal, erkek ve dişi olarak her birinin kendisine ayrı bir yeri bulunmakta ve bu isimlerden her birine Allah'ın er kişilere bir tecelli olarak yine Allah'ın isimleriyle örtüştürülmektedir.

---

91. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Konya, ahmetyt@hotmail.com

Alevi klasik metinlerinden özellikle menakıpnamelerde kadına ilişkin konuyu değerlendirmeye yetecek kadar bilgi bulunmaktadır. Bunlar arasında Hacı Bektaş'ın menakıbında Fatma Bacı, Kadıncık Ana adıyla konunun nasıl seyrini takip etmek mümkündür. Buradan da Hacı Bektaş'ın Horasan'dan çıkıp Rum'a geldiğinde kendisini Rum'da karşılayan Fatma Bacı'dır. Klasik metinlerdeki Fatma Bacı ve statüsü hakkındaki bilgiler yorumlanarak aktarılacaktır.

Anahtar kelimeler: Hacı Bektaş, Fatma Bacı, Kadıncık Ana, Celal, Cemal, Menakıpname

Giriş

Bu yazı, genel olarak Velayetname özel olarak Hacı Bektaş Velayetnamesi etrafında Hacı Bektaş'ın Rum'a ilk girişi, Rum'a nüfuz edişi ve Rum'da irfan anlayışını aktardığı dönemleri ele almaktadır. Hacı Bektaş'ın Rum'a yaptığı yolculuk iki ana güzergâh üzerinde gerçekleşmektedir. Bu yolun ilki Horasan'dan başlayıp Rum'a ulaşıp Konya'da son bulmasıdır. Hemen her araştırmacının kısmen dikkatini çeken kısım da burasıdır. Yani Hacı Bektaş, Horasan'dan hareket etmiş ve Rum'a ulaşıp birçok faaliyet yürütmüştür. Konya ve Konya bağlantısı Hoca Fakih ya da Hoca Ahmed Fakih üzerinde fazla durulmamıştır. İkinci bir güzergâh ise manevi ya da marifet yoludur ve bu yol Türkistan'da uyarılmıştır. Türkistan'da uyarılan ve Rum'da yakılmaya hatta Rum'u da yeniden ateşlemektedir. Doğal olarak yolculuğu boyunca birçok mekân ve bu mekânlar üzerinde yaşayan topluluklarla karşılaşmış ve onları irşat etmiştir. Fakat Hacı Bektaş'ın esas durağı Rum'dur ve esas olarak Rum'u mayalamıştır⁹².

---

92. Ahmet Taşgım, "Hacı Bektaş'ın Rum'a Gelişi: Seyahati ve Rum Erenleriyle Karşılaşması", Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (Nevşehir, 17-18 Ağustos 2009), Yayına Hazırlayan: Filiz Kılıç, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, ss. 1-9.

Hacı Bektaş'ın Rum'a girişindeki bağlantı noktası Fatma Bacı'dır ve Fatma Bacı adıyla üç karşılaşma bulunmaktadır. Bu farklı üç karşılaşma, Rum'daki faaliyetin farklı üç aşamanın Fatma Bacı aracılığı veya rehberliğinde Rum'a giriş yapıldığı, takdim edildiği ve alana nüfuz edildiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın ele aldığı konunun bu şekilde Fatma Bacı etrafında ele alınması, iki ana merkez ve esas etrafında şekillenmesi veya şekillendirilmesinden kaynaklanmaktadır. İlki Fatma Bacı'dır, Hacı Bektaş ise ikinci boyutunu oluşturmaktadır.

Bir bakıma ön planda tutulan husus Hacı Bektaş'tır. Bu münasebetle Hacı Bektaş etrafında birçok husus değerlendirilmekte ve buna uygun şahıs kadrosu örülmektedir. Bundan dolayı da konu ikiye bölünerek Hacı Bektaş ve Fatma Bacı şeklinde iki bölüm halinde değerlendirilip her iki parçanın kendi özellikleri veya temsil ettikleri alanla ele alınmalıdır. İlk olarak Hacı Bektaş ile başlayıp ele alınmalı ve birçok hususa ilk önce temel düzeyde de olsa açıklık getirilmelidir. Hacı Bektaş yine iki başlık altında değerlendirilmelidir ki bunlardan ilki "Hacı" ikincisi de "Bektaş" olmalıdır. Hacı Bektaş'ın Hacı olarak adlandırılması yine Velayetname ayrı bir bab olarak ele alınmaktadır. Konu uzun uzadıya bu bab içerisinde değerlendirilirken nasıl Hacı olduğu konusu da izah edilmektedir. Bir diğer Hacı unvanı da yine Rum'a yaptığı yolculuğu boyunca Mekke ve Medine'ye gitmekle kazanmıştır⁹³. Burada "Hacı" unvanı, onun marifet içerisinde kazanmış olduğu mertebe ve bu mertebenin ifadesi olarak yer almaktadır. Buradan hareketle "Hacı" olmanın biçimlendirdiği alanın parçaları yine diğer erenlerin aldıkları isimler etrafında şekillendirilmektedir. Böylece "Hacı", Rum'a yönelmeden önce kazandığı bu isim ve onunla birlikte gelmektedir. Rum'da onu karşılayan da yine "Fatma Bacı", bir bakıma bu "Hacı" unvanını karşılamaktadır. Hacı Bektaş'ın kim olduğunu soran Rum Erenlerine

93. Esra Doğan, "Hacı Bektaş Veli'nin Vilayetnamesine Göre Horasan'dan Rum'a İzlediği Yol", Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, Köln: 2011, ss. 58-82.

yaptığı açıklama da bu mealdedir. Burada da yine “Fatma” ve “Bacı” olmak üzere ikili anlam dünyası üzerinden takip etmek gereklidir. Sonuç olarak Hacı Bektaş’ın kazandığı isim ve bu isim üzerinden takip ettiği irfan ve bu irfanın oluşturduğu geleneği işlemektedir. Bir şekilde irfan geleneğinin süreci içerisinde kazandığı anlam yine onun etrafında kurulan diğer bütün erenlerle de ilişkilidir ve onların kazandıkları anlam da doğrudan bağlantılıdır.

Hacı Bektaş’ın temsil ettiği ve anlatmaya çalıştığı hususlar, yine onun etrafında bulunan ve şekillenen şahıslarla mümkün kılınmaktadır. İlk bakışta Hacı Bektaş ile Rum Erenleri arasında bir anlaşmazlık var gibi görünmekte ve Velayetname bu anlaşmazlığın hangi alanda olduğunu bir çerçeve içerisinde aktarmaktadır. Rum erenleri arasında bazıları Türkistan ve Horasan marifetinden Rum’a taşınan konuyu anlamıyor da Hacı Bektaş onları bir şekilde ikna ediyor şeklinde aktarılıyor. Hacı Bektaş bu konuda kendisinin vazifeli olduğu ve bu görevin yerine getirilmesinde ne kendisinin ne de muhataplarının bundan kaçışının olmadığı olamayacağını Rum erenlerine takdim ediyor. Hacı Bektaş ve Rum erenleri arasında cereyan eden bu takdim ve ikna süreci, Hacı Bektaş’ın takip ettiği yöntem de dâhil birden fazla alanı kapsamaktadır. Bu bakımdan da bu çalışmanın konusu, Hacı Bektaş’ın kendisi ve iletmek istediği mesajı ile Rum da karşılaştığı şahıs ve olaylar da dâhil birden fazla noktadan ele alınmaktadır. Birden fazla makalenin konusu olabilecek konular parça parça ele alınırken bu parçalardan bir kısmı daha önce çalışılmış ve yine plan dâhilinde birçoğu da çalışılacaktır. Bu nedenle bu çalışma, Hacı Bektaş ve onu Rum’da karşılayan şahıslardan birkaçını değerlendirecektir.

Bu durum sözlü bir metnin yazı ile resmedilişiyle oluşan gerginliğin ya da belirsizliğin dikkate alınmasıyla sağlanma gayretinde olunacaktır. Böylece bu çaba sözlü olarak kendi meclisinde okunan, dinlenen ve anlatıcısının bulunduğu metin kendin meclisinde kazanmış olduğu anlam ve biçimin bir bütünü veya Velayetname metinlerinin serüvenini görme ve anlamayı kolaylaştıracaktır. Ayrıca

tarihi bir kaynak olarak kullanmayı ve bu çerçevede de klasik metinlerin sunduğu bilgi ve anlamı ya da kullandıkları sembol, mecaz ve alegorik anlamları da içerden takip etmeyi mümkün kılacaktır. Aksi halde ya bazı büyük insanların olağanüstü hayatlarının yine bağlilarında abartılı anlatıldığı metinlere dönüştürülerek küçülmüş olacak ya da aynı metinler işaret edilen “İslam” öncesi bir zaman dilimine ulaşarak bir şekilde toplulukların küçültülmüş anlam dünyasından da uzaklaşmış olacaktır. Bu cümleden olarak ilkinde mekân ikincisinde zaman bütünlüğü anlamsız kılınacak veya zaman ve mekân bütünlüğü bitecek belki de bitirilecektir. Son olarak tarihi olayların metinler içerisinde yerleştiği noktalar da bir şekilde takip edilmekte zorlukla karşılaşarak mekân ve zaman parçalanması ve yarılması telafi edilemeyecektir⁹⁴.

Bu çalışmada Fatma Bacı veya Kadıncık Ana konusu ele alınırken değerlendirmeye alınması gereken diğer hususlardan birisi de “Bacı” ve “Kadın” kelimelerinin anlamı ve tespit edilebilen anlamın dönüşümüne de işaret edilecektir. Böylece bu iki kelimenin tarif ettiği ve dile getirdiği bir bakıma var kıldığı şeyin, ortak ve kamusal kullanımından itibaren kazandığı anlam ve bu anlamın yine toplumsal ve kültürel değişimle biriktirdiği yeni veya ek anlamlarını da takip etmeyi veya konuyu anlamayı kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Buna göre kadın, Hatun kelimesinden dönüşmüş ve yeni bir anlam kazanırken aynı zamanda anlam kaybına da uğramıştır⁹⁵. Kadın, toplumsal hayatta kazandığı yeni statü ve rolü etrafında kamusal alanda görünmektedir. Böylece Hatun ve anlamı, kamusal alanda var olan statüsünün cinsiyet üzerinden ayrımın olmadığı veya bu konuda bilinenin dışında işletilen anlama bağlı farklı bir tasnifin bulunduğu

---

94. Ahmet Taşğın, “Hacı Bektaş Veli Menakıbnamesinin Yeniden Okunması: İmkanlar ve Sorunlar”, I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu (16-19 Kasım 2011 Nevşehir), Cilt 1, Editör: Dr. Adem Öğer, Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi Yayınları, 2012, ss. 103-121.

95. Cem Elçin, Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1984, s. 130.

döneme işaret etmektedir⁹⁶. Bacı'nın kullanım alanına gelince Moğolca "Baca"dan geldiği de kaydedilmiştir⁹⁷. Bu kullanımına paralel olarak "Bacanak" da yine buradan üretilmiştir.

Bu kısa girişin ardından tanımların aktarımından sonra Kadıncık ve Fatma Bacı'nın Velayetnamelerde kullanım alanlarına gelince Kadıncık, bir şekilde soylu ve saraylı bir aile mensubu anlamına gelmekte veya adı geçen erenlerle irtibat halinde olan soylu ve sarayda görevli bir hanımefendi olduğu söylenebilir. Yönetici aileden gelen bu kişiler, erenler ve çevresi veya bu çevreye yakın ve bu kişilerle bağlantılı oldukları mümkün görünmektedir. Böylece erenlerin yürütmüş oldukları faaliyetlerin bir parçası olmak yanında onlarla manevi bir bağlarının da olduğu yine metinlerden anlaşılmaktadır. Kadıncık, ilgili erenin maneviyatından etkilenmekte, onun çevresinde yer almakta ve hatta onun türbesi de dâhil erenle ilgili bazı işleri de takip ettiği görülmektedir. Diğer bir izah ise Kadıncık, onun alanındaki yetkinliğini, idareciliğini ve sorumluluk sahibi olup işleri hali koyan kişi gibi de değerlendirilebilir. Fatma Bacı, ise daha dar bir anlamıyla "Fatma"ya işaret ile Hazreti Muhammet'in soyunun devam ettiği ve iddia edildiği gibi bitmediğidir. Diğer yandan yaygın olarak anlatılan onun tacının başında durduğu ve Ali'nin eşi olarak kuşağı belinde taşıdığı ve yine bu tac ve kuşağın sonucu olarak da Hasan ve Hüseyin'i bir süs olarak kulağında taşıdığı şeklindeki anlatı da özetlenmektedir. Fatma, durduğu "Yeşil Kubbe" anlatımından sonra nübüvvet ve velayetin birleştiği yeri temsil etmektedir:

Alevilikte şu inanış da vardır.

---

96. Kâtun, hatun; Afrâsiyab soyundan gelen bütün kadınların unvanı; kâtun kunçay: hatundan bir derece aşağı olan soylu kadın Kâşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugâti't-Türk, Hazırlayanlar Ahmet B. Ercilasun – Ziyat Akkoyunlu, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014, 693.

97. Cem Elçin, Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1984, s. 22.

Tanrı, kâinatı yarattığında, daha kara parçaları yokken, yer ve gök su iken, kandilde bir nur parladı. Bu nurun içinde bir kadın gözüktü. Başında bir taç, iki kulağında iki küpe, belinde de bir kemer vardı. Cebrail Aleyhisselam, Nur içinde kadını görünce hayrette kaldı. Hakk'a niyazda bulunarak bunun kim olduğunu öğrenmek istedi. Hak'tan nida (ses) geldi. Dedi: Ey Cibril "O, cennet hanımlarının seyyidesi (hanımefendisi) Fatima-i Zehra'dır," dedi.

Cebrail sual etti: Ey Tanrım bu ne kadar güzelmiş.

Tanrı buyurdu: "Biz onu nur ala nurdan yarattık."

Cibril merakla sual etti: Ya Rab, başındaki nedir?

Tanrı buyurdu ki: "Başındaki taç, tac-ı devlettir ki bu Resulümüz Muhammed Mustafa'dır dedi.

Cibril, belindeki sual eyledikte: Hak, buyurdu ki, ya Cibril belindeki de Kemer olup, Hz. Fatıma'nın helali olan Ali'dir.

Cibril sual etti: "Kulaklarındaki nedir?"

Hak buyurdu: "Şebber-i Şübber (Hasan ve Hüseyin'dir) ki bunlar cennetin efendileridir, diye buyruk verdi"⁹⁸.

Böylece marifet kapısından konuşan hakikatin örtücülerine göre Fatma, soyu biteceği ve davası devam etmeyeceği iftira ve hakaretine karşılık babası Hazreti Muhammet'in soyunun devam ettiği anlamına gelmektedir. Üstelik bütün bu engelleme çabalarına karşılık süregiden soy ise dünyanın her tarafına yayılarak sayısının arttığı "Kevser" anlamına gelmektedir. Sonuç olarak Hazreti Muhammet ve nesli, Fatma'dan doğan ve artan bir anlama sahiptir. Velayetnamelerde de Fatma Bacı, ilgili erenin varmak istediği veya kendisine verilen görevi yerine getirmek üzere hareket ettiği yer de kendi şahsında yolun açılıp Rum'a ya da bir bakıma istenen yere doğmasıdır.

Fatma Bacı, Alevi öğretisi ve bu öğretinin hangi mekân ve zamanda gerçekleştiği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Hemen neredeyse irfan konularının tamamı yine Fatma Bacı etrafında ger-

98. Muharrem Naci Orhan, Alevilikte Kadının Yeri, Gerçek İlim, <http://www.gercekilim.com/kadin3.htm>

çekleşmekte ve onun etrafında gerçekleşen hadiseler Alevi anlam ve kavramsal dünyanın sembolik yenlerinin kavranmasına da büyük katkı sunmaktadır. Bu yönüyle de değerlendirildiğinde Fatma, öğretinin izahında ve aktarımında Alevi öğretilerinde büyük ve önemli biri bulunmaktadır⁹⁹.

Fatma Bacı, Hacı Bektaş'ın temsil ettiği veya Ahmet Yesevi işaretiyle Konya'da Hoca Fakih ile kurulan irtibatla Türkistan pirlere öğrettiği irfanın Rum'a ulaşmasına pencere aralamakta ve ışık tutmaktadır. Bir yönüyle Hacı Bektaş'ın Rum sınırlarına ulaştığında verdiği "Selam"ı Fatma Bacı'ya ulaştırmış ve onun selamına karşılık vermişti. Fatma Bacı'ya ulaşan selam ile nasıl bir işaret olduğu ve verdiği cevap ile de verdiği cevabın neye karşılık geldiği yine metinden takip edilebilir. İlk planda Fatma Bacı aracılığıyla Hacı Bektaş'ın verdiği selam ve bu selamın içeriği çevresine duyurulup bir şekilde bu işaret takdim edilmiştir. Bu durum Fatma Bacı'nın Türkistan irşadının gerçekleştiği ve Rum'da yeni yüzüyle ortaya çıkmasını sağlayan kaynak olduğu söylenebilir. Hatta Hacı Bektaş'ın Türkistan ve Horasan marifetinin Rum'da ulaşmasını, olgunlaşmasını ve yerleşmesini sağlayan ilişkiler ağının merkezi veya rahîmiyle (sıla-i rahîm) olarak sembole edilmektedir.

Sembolik anlatımıyla Fatma Bacı, Velayetnamedeki resmedilişinin dışında topluluklar arasında erkân ve toprak üzerinde tekke veya zaviye olarak tezahürü de takip edilip görülebilmektedir. Kayıtlarda Fatma Bacı, Kutlu Melek ve Kadıncık Ana gibi de adlandırılmaktadır. Hacı Toğrul, Ankara Polatlı'da bulunmakta ve yakınında da yine Bacı türbesi ve köyü yer almaktadır¹⁰⁰. Hatta Bacı, Osmanlı

---

99. Şenkul Hülya Sağlam, Alevi – Bektaşî Kültüründe Kadın, (Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Özcan), İstanbul: 2007, s. 152-158.

100. Ahmet Taşğın – Bünyamin Solmaz, "Hacı Bektaş Ve Hacı Toğrul Karşılaşması: Güvercin Ve Doğan Donuna Bürünme", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/1 Winter 2012, p.105-129.

döneminde idari bir merkez hüviyeti de kazanmıştır. Kadıncık Ana, Hacı Bektaş türbesinde¹⁰¹, Seyit Gazi Türbesinde¹⁰² ve Dediği Sultan türbesinde yer almaktadır¹⁰³. Buna makabil Sarı Saltuk ve Karaca Ahmet menakıbında bu hadisenin gerçekleştiği dönem ve bu olaylar dizisinin cereyan ettiğinde var olan diğer şahıslar bulunmasına karşın Fatma Bacı'nın adı geçmemektedir¹⁰⁴.

Yukarıdan beri anlatılanlara paralel paralel olarak Kadıncık Ana konusu Alevi Bektaşî metinlerinin ortak konuları arasında yer almakta ve bu haliyle de konu, Hacı Bektaş velayetnamesinde Hacı Bektaş'ın batın âleminde Rum erenlerine selam vermesi başlığı altında aktarılıp anlatılmaktadır. Hacı Bektaş Veli, Rum erenlerine selam verir ve Rum erenleri içerisinde Fatma Bacı ayağa kalkıp pay u pençe durarak üç kere selamına karşılık verir. Rum erenleri kimin selamını aldığını sorduğunda da “aslı Horasan'dan” bir erin geldiğini haber verir. Diğer yandan Fatma Bacı ve yakın çevresi hakkında bilgi verilmektedir. Fatma Bacı hakkında verilen bilgiler arasında Karaca Ahmet'in de şeyhi olan Seyit Nurettin'in kızı ve bekâr olduğu, Rum erenlerinin tekke içindeki işlerini organize ettiği ve yemeklerini pişirdiği aktarılmaktadır¹⁰⁵.

Kadıncık veya Kadıncık Ana'nın metinde konu edildiği diğer bir yer de Hacı Bektaş'ın Karaöyüğe gelip yerleşmesi başlığı altındadır. Bu bölümde, Karaöyük yakınlarında Kayı isimli bir köy var ve orada Çepni boyunun ileri gelenlerinden Yunus Mukri yaşamaktadır.

---

101. M. Baha Tanman, “Hacı Bektaş Veli Külliyesi”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 463.

102. Ayşe Denknbant, “Seyit Battal Gazi Külliyesi”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 37, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s 51.

103. Ahmet Taşğın, Dediği Sultan ve Menakıbı, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları 2013, ss. 111-115

104. Ahmet Taşğın, “Hacı Bektaş'ın Rum'a Gelişi ve Karaca Ahmed İle Karşılaşması”, Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu, Derleyenler Pınar Ecevit-Ali Murat İrat-Ayhan Yalçinkaya, Ankara: Dipnot Yayınları, ss. 56-67.

105. Velâyetnâme Hacı Bektâş-ı Veli, Hazırlayan Hamiye Duran, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, 174.

Karaöyük köylüleri, Yunus Mukri'den yanlarından ayrılmamasını ve sürekli onlarla birlikte olmasını talep ettiler. Bunun üzerine Yunus Mukri, Konya'ya Sultan Alaaddin'e gider ve kendisine hizmet yürütmesi karşılığında bir yer ve vakfılar verilmesini talep eder. Yunus Mukri'nin isteği üzerine Sultan Alaaddin kendisine istedikleri vakfedilmişti. Yunus Mukri'nin İbrahim, Süleyman, Sarı İdris, Sarı İsmail isimli dört çocuğu vardı. Çocuklarından İdris'in eşinin adı Kadıncık'tır ve çocukları da olmamıştı. Hacı Bektaş, doğrudan gelip İdris ve Kadıncık ile tanışır ve bunların evinde uzun süre kalmıştı. Hacı Bektaş'ın İdris ve Kadıncık evinde kalmasının ardından evlerine, işlerine bereket geldi ve İdris ve Kadıncık çocuk sahibi olmuştu. Diğer yandan köylüler ve kardeşi Sarı, Hacı Bektaş ile İdris ile eşi Kadıncık'ın bu yakınlığından rahatsız olmuştu. Hatta Sarı, Hacı Bektaş ile ilgili rahatsızlığını Kırşehir valisi Nureddin Caca'ya kadar götürdü. Nureddin Caca'da Hacı Bektaş'ı köyden çıkarmak üzere geldi ve onu köyden çıkarmaya muvaffak olamadı. Bu konu, Sarı'nın Hacı Bektaş hakkında söylediklerinden pişman olup yeni bir süreci başlatmıştı¹⁰⁶.

Kadıncık Ana, Seyit Ali Sultan'ın annesi olduğu ve Abdal Musa Sultan'ı da yetiştirdiği de yine sözlü olarak aktarılmaktadır. Yazıya aktarılmış menkıbelerin dışında sözlü olarak aktarılan ve kaynaklarda yer alan parça bilgiler de yine Hacı Bektaş sonrası marifet ve hakikat öğretici ve aktarıcısı olarak Kadıncık Ana'nın Hacı Bektaş'tan aldıklarını Seyit Ali Sultan ve Abdal Musa Sultan'a aktardığı etrafında şekillenmektedir. Bu üçüncü Kadıncık Ana, ilk iki anlatı ve aktarımdakine uygundur.

Hacı Bektaş'ın Fatma Bacı diye anılan kadın dervişe el verdiği ve Fatma Bacı, Hatun Ana ve Kadıncık Ana olarak anılan bu ha-

---

106. Velâleyetnâme Hacı Bektâş-ı Veli, Hazırlayan Hamiye Duran, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s. 209-259.

nımın Hacı Bektaş'ın bütün faaliyetini organize ettiği ve yürüttüğü üzerinde durulur¹⁰⁷.

Hatun Ana olarak literatürde bu konuyu ilk defa Âşık Paşazade kullanmaktadır. Âşık Paşa Tarihinde Hatun Ana etrafında şekillenen husus, Rum'da Bacılar tarafından yapılan organizeden söz edilmektedir. Bu durum hem bir örgütlü yapıyı hem de irfanı işaret edip aktarmaktadır. Hatun Ana konusu Rum'a gelen Türkmenler için yapılan dörtlü tasnifin "Rum Gazileri", "Rum Abdalları", "Rum Ahileri" ve "Rum Bacıları" içinde yer almaktadır. Yine bu konuyu bu şekilde ilk defa dile getiren de Âşık Paşazade'dir. Bu tasnif içerisinde Âşık Paşazade, "Rum Bacıları" olarak sözünü ettiği konuyu doğrudan Hacı Bektaş ile bağlantı kurarak aktarır.

"Sual: Ey Derviş! Bu Rum Vilayetinin dervişlerini ve ulemasını zikrettin. Ya "Hacı Bektaş Sultan"ı niçin anmadın?"

Cevap: Bu andığım azizler Âl-i Osman Vilayetinde olanlardır kim andım. Bu Hacı Bektaş, Âl-i Osman neslinden hiç kimse ile musahabet etmedi ve andan ötürü anmadım. Hacı Bektaş kim Horasan'dan kalktı bir kardeşi dahi vardı "Menteş" derlerdi; bile kalktılar geldiler doğru Sivas'a geldiler ve andan "Baba İlyas"a geldiler ve ondan "Kırşehri"ne vardılar ve andan "Kayseri"ye geldiler. Kayseri'den kardeşi Mentеш yine Sivas'a vardı, anda eceli mukaddermiş anı şehit ettiler. Bunların kıssası çoktur, cemisine ilmim yetiştirebilmişimdir. Hacı Bektaş Kayseri'den "Kara Öyüğe" geldi, şimdi mezar-ı şerifi andadır ve hem bu Rum'da dört taife vardır kim misafirler içinde anılır. Biri "Gaziyan-ı Rum" biri "Ahiyan-ı Rum" ve biri "Abdalan-ı Rum" ve biri "Bacıyan-ı Rum". İmdi Hacı Bektaş Sultan bunların içinden Bacıyan-ı Rum'u ihtiyar etti kim o "Hatun Ana"dır anı kız edindi, keşf ve kerametini ana gösterdi, teslim etti kendi Allah rahmetine vardı.

---

107. İbrahim Bahadır, "Alevi – Bektaşî İnanç Merkezlerinde Kadın Dervişler", Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi, Ankara: Tüksev Yayınları, 2004, ss. 227-260.

Sual: Bu Hacı Bektaş Hazretinin bu nice müridi ve muhibbi vardır, bunların biatları ve silsileleri neden olur?

Cevap: Hacı Bektaş Hatun Ana'ya ısmarladı. Nesi varsa, kendi bir meczup budala azizdi, şeyhlikten ve müritlikten fariğdi. "Abdal Musa" derlerdi, bir derviş vardı, Hatun Ana'nın muhibbi idi. O zamanda şeyhlik ve müritlik iken zahir değildi, silsileden dahi fariğlerdi. Hatun Ana o azizin üzerine mezar etti. Geldi bu Abdal Musa bunun üzerinde bir nice gün sakin oldu. Orhan devri geldi gazalar etti.

Sual: Bu Bektaşiler eyidiler kim "Yeniçerilerin başındaki tac Hacı Bektaş'ındır" derler.

Cevap: Yalandır ve bu börk hod Bilecik'te Orhan zamanında zahir oldu, yukarı bapta beyan edip durulan ve illa Bektaşiler giymeye sebep, Abdal Musa Orhan zamanında gazaya geldi ve bu Yeniçerinin arasında bile yürüdü ve bir Yeniçeriden bir eski börk diledi, Yeniçeri dahi verdi. Yeniçeri üsküfünü çıkardı bunun başına giydirdi. Abdal Musa Vilayetine geldi, o börk bile başında, sordular kim "bu başındaki nedir?" o eyitti: "Buna Elif derler" dedi. Vallahi bunların taçlarının hakikati budur."¹⁰⁸

Âşık Paşazade'nin Rum'da yer alan topluluklara dair verdiği bu dörtlü tasnifi Fuat Köprülü Osmanlı Devletinin Kuruluş isimli eserinde genişçe ele alıp değerlendirmişti. Doğrusu Fuat Köprülü çalışmasını yaptığı dönemde dörtlü tasniften ilk üçünü derinleştirmişti. Fakat her nedense Rum Bacıları hakkında fazla bilgi vermemişti¹⁰⁹.

Buna mukabil aynı konu çerçevesinde Rum'da faaliyet yürüten zaviyeler arasında kadınların bulunması, bunlara ait zaviyelerin Tahrir Defterlerinde kayıtlarına dikkat çeken ise Ömer Lütfi Barkan olmuştur¹¹⁰. Köprülü'nün Osmanlı Devletinin Kuruluşu isimli

108. Âşık Paşazade, Tevarih-i Âl-i Osman Âşık Paşazade Tarihi, Notlandıran: Âli Bey, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1332, s. 204-206.

109. M. Fuad Köprülü, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, 3. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 93-94.

110. Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I", Vakıflar Dergisi, Cilt 2, Ankara,

eserinde yer verdiği bu husus, arşiv kayıtlarından Barkan tarafından tespit edilmiştir.

Fatma Bacı, Hatun Ana veya Kadıncık Ana konusunun Türkiye Selçuklu Devleti dönemi ve siyasi hadiseleri içerisinde hangi dönem ve şahıs kadrosunda yer alışı üzerine müstakil bir çalışma Mikail Bayram tarafından gerçekleştirilmiştir. Mikail Bayram, Fatma Bacı'yı Selçuklu Devleti'nin Konya ve çevresindeki faaliyetleri ile Moğol istilaları döneminde gerçekleşen olayların merkezinde ve merkezi şahsiyetleri arasında kabul etmektedir. Evhadüddin Kirmani, Ahi Evren ve Fatma Bacı birbirinden farklı birçok faaliyet ve siyasi olayların kişi kadrosunda yer almaktadır.

Bu çerçevede adı geçen şahıslar arasında kurulan ilişki ve bu ilişkilerin kazandırıldığı anlam Fatma Bacı konusunu berraklaştırmaktadır. Fakat Mikail Bayram tarafından çok dikkatli bir şekilde ortaya konan ve aktarılan hususların kurgusal yönü ve kaynaklar arasında kurulan ilişkinin daha belirgin hale getirilememesi tek taraflı kurgu izlenimi doğurmakta ve Fatma Bacı hakkında karmaşık ve belirsiz bir alan oluşturulmaktadır. Mikail Bayram'ın vardığı sonuçları birkaç cümle özetleyecek olursak, Mikail Bayram, Fatma Bacı'nın Evhadiye tarikatının şeyhi olan Evhadüddin Kirmani'nin kızı olduğunu ileri sürmektedir. Ardından da Ahi Evren diye bilinen kişinin aynı zamanda Nasrettin Hoca'dan başkasının olmadığı ve Fatma Bacı'nın da Ahi Evren ile evlendiğini iddia etmektedir. Yine bütün bu görüşlerine ya da kurgusuna ek olarak Hacı Bektaş velayetnamesinde bahsi geçen Fatma Bacının da aynı kişi olduğunu sözlerine eklemektedir¹¹¹.

Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1942, ss. 302-303.

111. Mikail Bayram, Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilatı), 3. Baskı, Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2008, s. 27-58.

Velayetnamelerde Fatma Bacı ve Kadıncık Ana

Fatma Bacı ve Kadıncık Ana'dan bahseden Velayetnameler arasında başta Hacı Bektaş Velayetnamesi yer almaktadır. Yine ikinci sırada Hacı Bektaş Velayetnamesine paralel konular işleyen Hacım Sultan Velayetnamesi zikredilmelidir. Üçüncü sırada ise Dediği Sultan Menakıbı Kadıncık Ana'dan söz etmekte ve hatta bu konuya farklı bir yerden açıklık da getirmektedir.

Yukarıda sayılan Velayetnameler dışında Aşık Paşazade'nin aktardığı bilgi doğrultusunda değerlendirildiğinde Abdal Musa Sultan ile bağı ve bu bağı sağlayan Kutlu Melek olmasına rağmen Abdal Musa Sultan'dan söz eden Velayetnamede bu konuya yer verilmiş ve doğal olarak eserde bu hususa işaret edebilecek herhangi bir ize rastlanmamıştır. Ayrıca Hacı Bektaş ile olan bağlantısı nedeniyle Sarı Saltık'tan bahseden Saltukname'de yine Fatma Bacı hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Karaca Ahmet Menakıbı da benzeri şekilde Fatma Bacı'yla ilgili herhangi bir bilgi vermemekle beraber Hacı Toğrul ve diğer konulara temas etmiştir¹¹².

Buraya kadar Fatma Bacı hakkında bilgiye ulaşılabilen eserlerdeki Fatma Bacı ve Kadıncık Ana hakkında verdikleri bilgiler olduğu gibi pasajlar halinde buraya aktarılacaktır. Ardından da makale içerisine alınan parçalar yorumlanacak ve parçalar arasındaki ilişkilere de kısmen değinilecektir. Böylece farklı çalışmalara konu olan adı geçen eserler makalenin konusu etrafında yapılan alıntılar yorumlanarak alanın bir şekilde genişlemesini katkı sunacaktır. Doğrusu yakın tarihte adı geçen metinlerin tarihi ve kültürel metinleri

---

112. Ahmet Taşgün – Bünyamin Solmaz, “Hacı Bektaş Ve Hacı Toğrul Karşılaşması: Güvercin Ve Doğan Donuna Bürünme”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/1 Winter 2012, p.105-129.

olarak çalışılıp sosyal tarih alanına ilişkin sunduğu katkılara da yer vererek yorumlanacaktır. Böylece ilgili kaynakların vermiş olduğu bilgiler çerçevesinde konu kendi içerisinde kazanmış olduğu anlam katmanları arasında takip edilerek metinlerin sunmuş olduğu bilgiler anlaşılır kılınmış olacaktır.

Hacı Bektaş, Hacım Sultan ve Dediği Sultan Menakıpnameleri verdikleri bilgiler doğrultusunda sırasıyla Fatma Bacı etrafında değerlendirilecektir. Bu kaynaklardan ilki Dediği Sultan Menakıbıdır.

a-Dediği Sultan Menakıbı

Dediği Sultan Menakıbı, Kadıncık Ana'dan bahsederken Kadıncık Ana'nın Sultan Alaaddin ailesinden olduğunu söylemektedir. Kadıncık Ana'nın bir zaman Dediği Sultan'ın bulunduğu Ilgın taraflarından geçtiği ve onunla orada karşılaştığı Dediği Sultan menakıbında ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu karşılaşma bir anlamda Dediği Sultan'ın türbesinin Kadıncık Ana tarafından yaptırılma hikâyesi anlamına da gelmektedir. Türbe kitabesine göre türbeyi II. Kılıç Aslan'ın azatlı kölesi Sanavber Hatun yaptırmıştır. Fakat menakıp metni içerisinde kitabenin "Sanavber Hatun" kaydı yerine Kadıncık Ana'dan söz edilmektedir¹¹³.

Dediği Sultan'ın asası da Sanavber ağacındandır. Ya da Dediği Sultan esasına Sanavber ağacı adını vermiştir. Yine Dediği Sultan'ın kerametlerinin Dediği Sultan menakıbında bir kısmının açık açık adı yazılarak Sanavber ağacı olarak adlandırılmış veya belirtilmiştir. Kadıncık adlandırması ve asa arasındaki ilişki, her ikisinin de devlet yöneticileriyle bağlantısı dikkat çekicidir.

---

113. Sanavber, kelime anlamı olarak "servi boylu sevgili" ile "çam fıstığı, çam ağacı" anlamlarına gelmektedir.

Acaba hangi kerametleri Sanavber ağacı ile yapılmakta ve Sanavber, adı açıkça verilmeyen açısından farklı olarak neler yapabilmektedir?

*Padişah idi tahtı Konya'da
Sultan Ala-addin ve 'd-dünyada*

*O sultan ehlinden Kadıncık Ana
Bu canipte olduk da revana¹¹⁴.*

b-Hacım Sultan Menakıbı

İkinci olarak Hacım Sultan Menakıbında Kadıncık Ana hakkında bilgi verilmektedir.

“Andan gidip Rum’a yakın geldiler. Eyittiler: es-Selamu Aleyküm ya Rum erenleri, dediler.

Pes Rum erenleri dahi bir yere gelip sohbet ederlerdi. Fatıma Bacı yemek pişirirdi. Kalkıp üç kere tapu kıldı [tapu kılmak: itaat etmek, inkıyat etmek, boyun eğmek; yüceltmek, saygı göstermek, saymak; hizmet etmek; tapmak ibadet etmek]. Yine oturdu.

Andan Karaca Ahmet eyitti: Bacı, kimin selamın alırsın, dedi. Andan Bacı eyitti: Rum’a er geldi. Anın selamın alırım, dedi. Andan Karaca Ahmet eyitti: Ne taraftan gelirler? Dedi. Fatıma Bacı dedi ki: Kendileri Horasan’dan velakin gelişleri Kabetullah’tan...”¹¹⁵.

---

114. Ahmet Taşğın, Dediği Sultan ve Menakıbı, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları 2013, s. 111-115.

115. Rudolf Tshudi, Das Vilajet-name des Hadschim Sultan eine türkische Heiligeniegende, Berlin Mayer & Müller, 1914, 16-17.

c-Hacı Bektaş Veli Menakıbı

Kadıncık, Fatma Bacı hakkında en geniş bilgi Hacı Bektaş Velayetnamesinde bulunmaktadır. Hacı Bektaş'ın Rum geldiğinde karşılayan Fatma Bacı, Yunus Mukri oğlu İdris eşi olan Fatma Bacı ve Sarı İsmail'e Vasiyetinde kendisinden sonra posta kimin oturacağını söylediği Kadıncık Ana oğlu Lale, şeklinde ifade edilmektedir.

Der Beyan-ı Hacı Bektaş Veli Mülakatşoden ba İdris ve Fatıma Bacı

*“Nakildir ol vakit Rum'un pirleri
Elli yedi bin tamam Rum erleri*

*Bir yere cümlesi cem olmuş idi
Ol ulu iclasa hep gelmiş idi*

*Oturup sohbet ederdi ser te ser
Ol selamı duymadı andan bir er*

*İlla Fatıma Bacıya malum olar
Ayaküstüne himeni duru gelür*

*El göğse koyuben aldı selam
Didi üç kere aleyküs's-selam*

*Fatıma Bacı'dan cevabı gördüler
Aslı bu erin ne deyü sordular*

*Fatıma Bacı der ey Rum'un pirleri
Ey vilayet ehlinin serverleri*

*Rum mülkine geliyürür bir er
Key katı kuvvetlü erdür muteber*

*Biz erenlere selam verir bu dem
Anın aluruz selamın dedi hem*

Sonuç

Bu çalışma, Kadıncık Ana hakkında başta Hacı Bektaş Velayetnamesi olmak üzere verilen bilgileri değerlendirmeye almıştır. Fatma Bacı, Velayetnamede üç yerde adeta birbirinden farklı ama aynı isimlendirilmeye aktarılan bir kadın evliyadır. İlk Fatma Bacı, Hacı Bektaş'ı Rum'un kapısında karşılamış ve etrafındaki azizlere bunu aktarmıştır. İkinci Fatma Bacı, Çepniler arasında faaliyet yürüten Yunus Mukri gelini İdris'in eşidir. İdris ve Kadıncık Ana çocuğu olmazdı ve olan çocuklardan bir tanesi kendisinden posta oturacak kimsedir. Son olarak Sarı İsmail, Hacı Bektaş'ın yaptığı vasiyeti harfiyen yerine getiren kişidir.

Bu çalışma ayrıca Fatma Bacı'nın faaliyet alanını ve bu faaliyete bağlı olarak üstlendiği görevlerden dolayı Kadıncık Ana ismini aldığı sonucuna ulaştı.

Son olarak Fatma Bacı, her yok olma ya da bitişin bulunduğu her aşamada yeniden doğuşu, güçlenmeyi, artmayı ve yerleşik hale gelmeyi temsil etmektedir. Bu yönüyle düşünüldüğünde Fatma Bacı, Hazreti Ali'nin eşi Hazreti Fatıma'yı temsil etmekte ve marifete aldığı ismi de buradan gelmektedir. Bunun için Fatma Bacı, aynı zamanda marifete işaret etmektedir. Hünkar'ın vefatından sonra posta oturan onun eliyle, gelen misafirlere serilecek sofraya yine onun tarafından, Çepniler arasında başlangıç faaliyeti ve Hacı Bektaş'ın Rum'a ilk girişi de yeni Fatma Bacı ile gerçekleşmiştir.

Kaynaklar

Âşık Paşazade, Tevarih-i Âl-i Osman Âşık Paşazade Tarihi, Notlandırılan: Âlî Bey, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1332.

Aydın, Rıza, “Kadıncık Ana Üzerine Tefekkür”, Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu, 2. Cilt, Editör Mehmet Yazıcı, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2014, ss. 462-484.

Bahadır, İbrahim, “Alevi – Bektaşî İnanç Merkezlerinde Kadın Dervişler”, Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi, Ankara: Tüksev Yayınları, 2004, ss. 227-260.

Barkan, Ömer Lütfi, “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I”, Vakıflar Dergisi, Cilt 2, Ankara, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1942, ss. 270-353.

Bayram, Mikail, Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilatı), 3. Baskı, Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2008.

Denkhalbant, Ayşe, “Seyit Battal Gazi Külliyesi”, İslâm Ansiklopedisi, Cilt 37, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, ss. 51-54.

Doğan, Esra, “Hacı Bektaş Veli'nin Vilayetnamesine Göre Horasan'dan Rum'a İzlediği Yol”, Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, Köln, 2011, ss. 58-82.

Elçin, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1984.

Kâşgarlı Mahmud, Dîvânu Lugâti't-Türk, Hazırlayanlar Ahmet B. Ercilasun – Ziyat Akkoyunlu, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.

Köprülü, M. Fuad, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, 3. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Orhan, Muharrem Naci, Alevilikte Kadının Yeri, Gerçek İlim, <http://www.gercekilim.com/kadin3.htm>

Sağlam, Şenkul Hülya, Alevi – Bektaşî Kültüründe Kadın, (Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Özcan), İstanbul: 2007.

Tanman M. Baha, “Hacı Bektaş-i Veli Külliyesi”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 459-471.

Taşgın, Ahmet, “Hacı Bektaş'ın Rum'a Gelişi: Seyahati ve Rum Erenleriyle Karşılaşması”, Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (Nevşehir, 17-18 Ağustos 2009), Yayına Hazırlayan: Filiz Kılıç, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, ss. 1-9.

Taşgın, Ahmet, “Hacı Bektaş'ın Rum'a Gelişi ve Karaca Ahmed İle Karşılaşması”, Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu, Derleyenler Pınar Ecevit-Ali Murat İrat-Ayhan Yalçinkaya, Ankara: Dipnot Yayınları, 2010, ss. 56-67.

Taşgın, Ahmet, Dediği Sultan ve Menakıbı, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları 2013.

Taşgın, Ahmet – Bünyamin Solmaz, “Hacı Bektaş Ve Hacı Toğrul Karşılaşması: Güvercin Ve Doğan Donuna Bürünme”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/1 Winter 2012, p.105-129.

Tshudi, Rudolf, Das Vilajet-name des Hadschim Sultan eine türkische Heiligeniegende, Berlin Mayer & Müller, 1914.

Velâleyetnâme Hacı Bektâş-ı Veli, Hazırlayan Hamiye Duran, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.